

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЧАТКОВОЇ ТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Голова приймальної комісії
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського

В. Д. Будак
2023 року

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
ІЗ ПРОФІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН
ДЛЯ ВСТУПУ НА НАВЧАННЯ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ
НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ
В ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ
011 ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Розглянуто та схвалено
на засіданні приймальної комісії
МНУ імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 4 від «26» 04 2023 року)

МИКОЛАЇВ -2023

Прийом на навчання за науковим ступенем доктора філософії в галузі педагогічних наук здійснюється на конкурсній основі за результатами фахового вступного випробування.

Вступники проходять іспит в обсязі діючих програм ступеня магістр.

Розробник програми фахового вступного випробування:

доктор педагогічних наук, професор

Якименко С.І.

Завідувач кафедри
початкової та дошкільної освіти

С.І Якименко

Декан педагогічного факультету
(відповідальна за результати роботи)

О.М. Олексюк

Затверджено на засіданні кафедри початкової та дошкільної освіти
Протокол №10 від «11» квітня 2023 року

Затверджено на засіданні Вченої ради педагогічного факультету
Протокол №7 від «13» квітня 2023 року

Зміст

1.	Пояснювальна записка.....	4
2.	Вимоги до проведення вступного іспиту	5
3.	Критерії оцінювання під час вступного іспиту.....	5
4.	Програмні положення.....	6
5.	Перелік питань вступного іспиту	9
6.	Список рекомендованої літератури.....	12

1. Пояснювальна записка

Головним завданням програми кандидатського іспиту зі спеціальності загальна педагогіка та історія педагогіки є з'ясування на рівні світоглядної позиції ступеня осмислення й усвідомлення науковцями-початківцями розвитку педагогічної науки та педагогічної практики, сутності й значення педагогіки, засад національної освіти; комплексна перевірка якості професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, стану їхньої готовності до дослідницької діяльності в галузі педагогіки.

Програма включає опорні питання нормативних вузівських навчальних курсів «Педагогіка (Загальна педагогіка, Основи наукових педагогічних досліджень», Історія педагогіки)», передбачає обізнаність фахівців із фундаментальними засадами загальної педагогіки, історії загальної педагогіки, історії української педагогіки, порівняльної педагогіки, професійної педагогіки, народної педагогіки.

Оцінювання відповідей пошукувачів проводиться за існуючими сталими вимогами і нормами, а також з урахуванням:

- публічного «захисту» фахівцем дослідницького задуму, який відображено в науковому рефераті з обраної теми дисертаційного дослідження;
- здатності мислити науковими педагогічними категоріями;
- об'єктивності «бачення» закономірностей і своєрідності розвитку світової, вітчизняної, регіональної освіти;
- сформованості наукового педагогічного стилю мислення особистості; вміння оцінювати плідні педагогічні ідеї; об'єктивність та неупередженість, розкріпаченість від ідеологічних нашарувань її суджень;
- схильності до наукової і педагогічної творчості.

Комплектація екзаменаційних білетів передбачає системне відображення вузлових питань із зазначених складових частин програми.

Перший розділ «Педагогіка» включає підрозділи: «Загальні основи педагогіки», «Розвиток особистості», «Педагогічний процес», «Педагогічні інновації», «Учитель сучасної школи», «Процес навчання», «Теорія виховання», «Порівняльна педагогіка». Перший розділ передбачає висвітлення теоретико-методологічного фундаменту педагогічної науки, її понятійно-категоріального апарату. Це означає потребу знати зміст Законів України «Про освіту», «Про середню освіту»; «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», зміст Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), Національної доктрини розвитку освіти, зокрема ст. 7, де йдеться про національне виховання на всіх етапах навчання дітей та молоді; знати «Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад», зміст Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді (Наказ МОН № 641 від 16 червня 2015 року), програми «Нова українська школа».

Здобувачі наукового ступеня повинні розкривати сутність педагогічних понять: предмет, завдання, методи, головні категорії педагогіки, джерела розвитку педагогічної науки, система педагогічних наук, педагогічний процес, мета і завдання виховання молоді в сучасних умовах розбудови національної школи в Україні.

Давати характеристику процесу розвитку дітей різного дошкільного й шкільного віку. Знати вікову періодизацію розвитку дітей у педагогічній науці, особливості навчання й виховання дітей різних вікових груп.

Знати методи науково-педагогічних досліджень у середній і вищій школі України.

Здобувач повинен володіти системними знаннями з дидактики. Тому до програми включені найактуальніші дидактичні проблеми. Розкриваючи сутність процесу навчання, здобувач зобов'язаний виявити розуміння навчального процесу як цілісної педагогічної системи, що включає в себе педагогічні цілі та завдання, які їх конкретизують, зміст освіти, методи і форми організації навчання, педагогічні технології.

Знати різні типи навчання, межі їх використання й ті педагогічні завдання, які доцільно розв'язувати з їх допомогою, добре орієнтуватися в питаннях про виховні та розвивальні можливості навчання і принципи їх використання, способи раціонального застосування сучасних комп'ютерних систем як вітчизняного, так і зарубіжного виробництва.

Розуміти роль і місце вчителя в навчально-виховному процесі, функції вчителя/вихователя, вимоги до нього. Здобувач повинен виявити розуміння суті і спрямованості педагогічних інновацій, схарактеризувати інноваційні навчальні заклади, сучасні педагогічні технології.

З'ясування суті, мети, принципів, форм і методів виховання особистості передбачають питання з теорії виховання. До програми включено питання національно-патріотичного виховання молоді та його складових частин.

Поглиблене й повне розуміння педагогічних явищ, подій, творчої спадщини видатних українських і зарубіжних педагогів, визначення перспектив у галузі дошкілля, шкільництва, національної освіти і виховання, педагогічної науки по справжньому можливі на основі їх ретроспективного аналізу. Збудити ці позитиви в здобувачів покликані питання з історії зарубіжної та української педагогіки, які містяться відповідно у **другому і третьому розділах** («Історія загальної педагогіки», «Історія української школи і педагогічної думки»). Другий і третій розділ програми побудовані за хронологічно-проблемним підходом.

Четвертий розділ програми «Народна педагогіка в історико педагогічному аспекті» передбачає висвітлення суті української народної педагогіки, основних етапів розвитку і становлення, змісту і провідних завдань, здобутків, принципів, ідеалів, історичних традицій, а також ролі, місця та шляхів раціонального використання у сучасному родинно громадсько шкільному вихованні історичних традицій та тенденцій розвитку етнопедагогіки.

Програма розрахована на аспірантів та здобувачів.

Подана в кінці програми рекомендована література для самостійного опрацювання носить орієнтовний характер і не виключає власних ініціатив здобувачів у їх доборі та використанні.

2. Вимоги до проведення вступного іспиту

Фаховий іспит проводиться у формі усних відповідей на питання екзаменаційних білетів, складених відповідно до програми вступу на навчання для здобуття третього освітньо-наукового рівня ступеня вищої освіти «Доктор філософії» в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Фаховий іспит містить комплекс кваліфікаційних завдань, які дозволяють виявити рівень підготовки, ступінь оволодіння професійними знаннями та вміннями.

Кожен білет складається з 3 питань. Відповіді оцінюються за кредитно-трансферною системою. Виконання завдань іспиту повинно мати виключно самостійний характер. Використання додаткових джерел чи підказування на екзамені забороняються.

Члени комісії повинні пам'ятати про необхідність підтримання на іспиті невимушеної, доброзичливої атмосфери, яка сприятиме спокійній підготовці аспіранта до відповіді. Водночас важливо органічно поєднувати на іспиті високу вимогливість і об'єктивність при оцінюванні, індивідуальний підхід до аспірантів при визначенні рівня їх знань.

2. Критерії оцінювання під час вступного іспиту

Критерії оцінювання визначаються наступним чином:

ЄВРОПЕЙСЬКА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ECTS:

Національна шкала	„5” відмінно	„4” добре		„3” задовільно		„2” незадовільно
Шкала університету	90-100	80-89	70-79	65-69	60-64	0-59
Шкала ECTS	A	B	C	D	E	X

ШКАЛА ВИСТАВЛЕННЯ ОЦІНОК

Оцінка ECTS	ВИЗНАЧЕННЯ	За шкалою навчального закладу	
		Оцінка за нац. шкалою	Кількість балів
A	ВІДМІННО відмінне виконання з незначною кількістю помилок.	Відмінно	90-100

B	ДУЖЕ ДОБРЕ вище середнього рівня з кількома помилками.	Добре	80-89
C	ДОБРЕ в цілому правильна робота з певною кількістю грубих помилок.	Добре	70-79
D	ЗАДОВІЛЬНО непогано, але зі значною кількістю недоліків.	Задовільно	65-69
E	ЗАДОВІЛЬНО (достатньо) виконання задовольняє мінімальні критерії.	Задовільно	60-64
X	НЕЗАДОВІЛЬНО необхідна серйозна подальша робота.	Незадовільно	0-59

4. Програмні положення

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Тема 1. Загальні основи педагогіки

Педагогіка – наука про освіту, навчання та виховання дітей. Джерела розвитку педагогічної науки (традиції, звичаї людей, народна педагогіка; філософія, психологія, етнографія, історія, археологія тощо; світова й вітчизняна практика, спеціально організовані педагогічні дослідження, досвід авторських шкіл). Завдання педагогічної науки. Виникнення й розвиток педагогічної науки. Головні категорії педагогіки (виховання, навчання, освіта, формування, розвиток). Система педагогічних наук. Взаємозв'язок педагогічної теорії та практики. Методи і процес педагогічного дослідження (традиційні методи, педагогічний експеримент, тестування, анкетування тощо).

Тема 2. Розвиток особистості

Процес розвитку особистості (спадковість, середовище, виховання, саморозвиток), підходи до процесу розвитку (теорія двофакторності, біогенетичний підхід, соціологічний підхід, діяльніший підхід).

Рушійні сили розвитку індивіда. Закономірності розвитку дитини. Головні умови розвитку дитини (праця, навчання, гра, діяльність, спілкування). Діагностика розвитку школярів (тести). Вікові й індивідуальні особливості розвитку. Вікова періодизація (історія питання; Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський). Сучасна вікова періодизація і педагогічний процес. Особливості навчання виховання дітей різних вікових груп (молодший шкільний вік (6 р. – 10 р.), середній шкільний вік (10/11р. – 15 р.), старший шкільний вік (15 р. – 18 р.). Індивідуальні особливості учнів (типологія школярів; обдаровані й педагогічно занедбані діти).

Тема 3. Педагогічний процес

Педагогічний процес як система (рушійні сили педагогічного процесу, головні характеристики педагогічного процесу, функції педагогічного процесу, закономірності й принципи педагогічного процесу (дидактичні, виховні). Навчання і виховання як головні складові цілісного педагогічного процесу.

Самоосвіта й самовиховання – вищий етап розвитку педагогічного процесу. Критерії ефективності цілісного педагогічного процесу. Основні складові педагогічного процесу (типи діяльності навчання, праця, гра, спілкування; середовище – сім'я, школа).

Мета виховання (історія питання). Мета і завдання виховання в середній школі. Мета і завдання виховання в сучасній національній школі. Завдання національного виховання (розумове, фізичне, трудове, громадянське, моральне, естетичне). Сучасні підходи до освіти і виховання дітей та молоді. Система педагогічних методів (навчання, виховання). Організація педагогічного процесу. Основні інститути соціалізації дитини (сім'я, освітні заклади, позашкільні заклади, дитячі об'єднання).

Тема 4. Педагогічні інновації

Суть і спрямованість інновацій. Авторські навчально-виховні заклади. Інноваційні навчально-виховні заклади. Системи організації педагогічного процесу (історія питання, сучасні аспекти). Сучасні педагогічні технології.

Тема 5. Учитель сучасної школи

Роль і місце школи в навчально-виховному процесі. Функції сучасного вчителя (цілепокладання, діагностична, прогностична, розвивальна, проектувальна, планувальна, інформаційна, організаційна, оцінно-контрольна, корекційна, аналітична). Вимоги до вчителя. Творчість вчителя. Педагогічна майстерність вчителя. Організація та управління діяльністю вчителя. Директор і вчитель навчально-виховного закладу.

Тема 6. Процес навчання

Сутність процесу навчання, його структура, методологія. Зміст освіти. Освітні стандарти. Зміст освіти в середній школі. Зміст освіти в національній школі. Закономірності й принципи навчання. Контроль і оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Актуальні проблеми сучасної дидактики (диференціація, індивідуалізація навчання, інтеграційні процеси, групова форма організації, гуманізація та гуманітаризація навчання, формування критичного мислення).

Тема 7. Теорія виховання

Сутність і зміст процесу виховання. Основні закономірності й методологія виховного процесу. Теоретико-методологічна характеристика основних напрямів виховання. Загальні методи виховання. Національне виховання, його сутність і зміст. Організаційні форми виховної роботи. Актуальні проблеми теорії та практики національного виховання (громадянське виховання, патріотичне виховання, цінності виховання, соціально-правове виховання, особистісний підхід у вихованні, духовний розвиток особистості). Українська народна педагогіка про виховання дітей і молоді.

Тема 8. Порівняльна педагогіка

Порівняльна педагогіка як галузь педагогічної науки. Предмет порівняльної педагогіки, завдання та методи дослідження. Чинники впливу на розвиток сучасної освіти (глобалізація, економічний розвиток, соціальний, культурний попит).

Сучасний стан та перспективи розвитку освіти в провідних розвинутих країнах та Україні (США, Велика Британія, Німеччина, Франція, Японія).

Загальні тенденції реформування сучасних світових освітніх систем. Тенденції розвитку систем дошкільного виховання в розвинутих країнах.

Початкова школа: сучасний стан та перспективи реформування в різних країнах світу.

Особливості реформування середньої освіти в розвинених країнах світу. Приватні загальноосвітні заклади в сучасних освітніх системах Заходу. Основні напрями розвитку системи середньої професійної освіти.

Тенденції розвитку системи вищої освіти. Освіта дорослих. Дистанційна освіта.

Провідні підходи до вирішення завдань ефективності навчального процесу.

Диференціація освіти в провідних розвинутих країнах. Проблеми стандартизації освіти в провідних зарубіжних країнах. Характеристика моделей європейської школи.

Система виховних цінностей у сучасному шкільництві Заходу. Форми й методи соціалізації дитини в освіті зарубіжжя.

Альтернативні навчально-виховні заклади у країнах Заходу в XX – XXI століттях. Проблема інтеграції в сучасній школі і педагогіці.

ІСТОРІЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Тема 1. Виховання у первісному суспільстві

Концепції генези первісного виховання: еволюційно-біологічна (Ш. Летурно, Дж. Сілтсон) та психологічна (П. Монро). Становлення виховання як особливої форми діяльності людини. Виникнення сім'ї і родинного виховання.

Тема 2. Школа і виховання в стародавньому світі

Виховання і навчання в умовах цивілізації Давнього Сходу. Встановлення традицій сімейного виховання (літературні пам'ятки), зародження нових способів соціалізації молоді (спеціальні підготовки жреців, воїнів, чиновників), виникнення і розвиток писемності і пов'язаного з нею запровадження шкіл (виникнення професії вчителя; характер шкільництва, зорієнтований на жорстоку дисципліну; застосування покарань). «Дім табличок» у Древній Месопотамії. Школа Древнього Єгипту.

Виховання і школа у Стародавній Індії (вплив кастовості і релігії на виховання).

Педагогічна думка Древнього Китаю (погляди Конфуція на виховання).

Виховання і школа в античному світі. Школи Древньої Греції (предмети: читання, письмо, співи; використання абаки, стила; терміни навчання); специфіка виховання у Спарті; особливості шкіл в Афінах (витоки ідеї гармонійно розвиненої особистості, принцип агоністики, платні заклади: музичні школи і гімнастичні (палестри); гімназії й ефебії як суспільні навчальні заклади). Педагогічні ідеї Сократа («майевтика», сократичний метод викладу). Педагогічна діяльність Платона (застосування ним Академії, його погляди на виховання, принцип «виховуючого» навчання). Педагогічна діяльність Арістотеля (застосування Лікею, його принцип піклування про «всі три види людської душі»). Школа епохи Елінізму (новий ступінь шкільної освіти – граматичні школи, зміни у статутах гімназій і ефебій, формування вищої освіти у вигляді філософських шкіл).

Виховання і школа Древнього Риму (вплив давньогрецьких зразків освіти на організацію навчання в Римі; самобутність – у пріоритеті принципу «корисності», практичної спрямованості освіти; «програма семи вільних мистецтв»); структура системи навчання (тривіальні школи, граматичні школи, легіони, риторичні школи). Педагогічні погляди Катона Старшого, Цицерона і Квінтіліана.

Вплив раннього християнства на виховання і навчання (Євангеліє як етичний орієнтир виховання, християнські школи катахумени як попередниці школи катехізису).

Тема 3. Виховання і школа епох середньовіччя та відродження

Освіта у Візантії і її вплив на європейську середньовічну педагогічну думку. Основні традиції західноєвропейського виховання і навчання (релігійність і авторитарність виховних ідеалів кафедральних і монастирських шкіл, відхід від греко-римських зразків виховання і використання «семи вільних мистецтв» у навчанні, схоластика і її видатні представники – Фома Аквінський, П'єр Абеляр; лицарське виховання, виникнення і розвиток різних видів міських шкіл та університетів).

Педагогічна думка і школа епохи Відродження (XIV–XVI ст.). Педагогічна тріада: класична освіта з опорою на античність, фізичний розвиток і громадське виховання; педагогічні погляди Вітторіно да Фельтре і його «Дім радості»; ідеї Т. Мора про загальну освіту для всіх дітей, про виховання молоді у процесі трудової діяльності; педагогічні погляди Еразма Роттердамського.

Представники Реформації (XV–XVI ст.) як проповідники ідей загального елементарного навчання міських дітей Катехізису рідною мовою, посилення незалежності школи від церкви і запровадження учительства як професії.

Тема 5. Школа і педагогіка у новий і найновіший час

Школа і педагогіка Західної Європи і Північної Америки у середині XVII кінці XVIII ст.

Педагогічні ідеї Я. Коменського і його «Велика дидактика» (принцип природовідповідності, вікова періодизація, перше у світовій педагогіці керівництво по дошкільному вихованню «Материнська школа», початкова школа як школа рідної мови, дидактичні принципи: наочність навчання, свідомість засвоєння предметів, системність викладу, посиленість і міцність знань; класно-урочна система Коменського; його підручники; моральне виховання і роль дисципліни).

Готський шкільний Статут (1642). Обґрунтуванням принципу поєднання навчання з продуктивною працею.

Тема 6. Педагогіка і школа за часів Просвітництва.

Педагогічні погляди Джона Локка (його трактат «Думки про виховання» як виклад принципів виховання джентльмена). Концепція природовідповідного виховання педагогічного роману «Еміль, або Про виховання» Жан-Жака Руссо (періодизація розвитку людини і узгоджені з нею завдання виховання, педоцентризм, критика догматики і станової системи виховання, ідеї вільного виховання).

Клод Анрі Гельвецій та його книга «Про розум» (ідеї перебудови освіти у демократичному дусі: індивідуалізація навчання, відмова від пріоритету церкви у формуванні моралі підростаючого покоління, вимога громадянського виховання на «благо нації»).

Педагогічні погляди Дені Дідро (принцип доступності загальної освіти, її безкоштовність і відокремлення від церкви; ідеї реформування освіти колегів: концентричність викладу, розширення програми природничо-наукового циклу і звуження класичної освіти). Педагогічні ідеї і шкільні проекти за часів Французької революції ХУІІІ ст. Проект реорганізації системи народної освіти Ж. Кондорсе.

Німецька міська (латинська) школа і гімназія, англійські і американські граматичні школи, французькі коледжі як головні заклади повної загальної освіти у ХУІІІ ст.

«Філантропін» І. Базедова як приклад учбового виховного закладу нового типу. Розвиток ідей Ж.-Ж. Руссо у діяльності філантропів.

Тема 7. Школа і педагогіка у Західній Європі і США у ХІХ ст.

Особливості розвитку школи і педагогіки на Заході за нового часу (національно-державна специфіка, розбіжності між напрямками педагогічної думки, шкільного законодавства і системи освіти).

Педагогічна діяльність і спадщина Й. Песталоцці (його теорія елементарної освіти, схоластичний зміст мети виховання, ідея виховуючого навчання, розробка методики початкового навчання і деяких окремих методик). Дошкільна педагогіка. "Виховання людини" і теорія гри Фрідріха

Фребеля. Керівництво, навчання і моральне виховання як засоби виховання гармонійної особистості за педагогічними поглядами Йоганна Фрідріха Гербарта. Дидактика розвиваючого навчання природовідповідності і культуровідповідності як головні ідеї Фрідріха Адольфа Дістервега.

Типологія загальноосвітніх закладів Ф. Шлеймахера. Особливості типів початкової і середньої школи на Заході у ХІХ ст.

Тема 8. Зарубіжна школа і педагогіка першої половини ХХ ст.

Соціальна педагогіка як вияв педагогічного традиціоналізму. Ідеї представників «Соціальної педагогіки» Е. Дюркгейма (його концепція виховання як залучення кожного члена суспільства до «колективних уявлень» свого часу), П. Наторпа (його погляди на важливість виховання волі).

Педагогіка неотомізму як спроба синтезу релігії і педагогіки. Школа у Вальфдорфі.

Містико антропологічна концепція Рудольфа Штайнера. Овід Декролі і реформаторська педагогіка.

«Нові школи» і погляди на їхню сутність А. Ферьєра, О. Демолена.

Ідея «громадянського виховання» і трудової школи у спадщині Г. Кершенштейнера.

Здобутки експериментаторської педагогіки, досягнуті А. Лаєм (школа дії), А. Біне, Е. Клапередом, Е. Торндайком.

Педагогічні погляди на дошкільне виховання Марії Монтесорі.

Джон Дьюї – яскравий представник педагогічного «інструменталізму» і прихильник методу навчання шляхом діяння.

Ідеї вільної шкільної общини у педагогічній діяльності О. Нілла. Традиції вальдорфської школи Р. Штайнера і їхнє сучасне продовження. Педагогічна технологія С. Френе.

Експериментальні школи США (У. Кілпатрік і метод проєктів, К. Уошборн і Вінетка-план, Е. Паркхерст і Дальтон-план).

Екзистенціалістична педагогіка і погляди Ж. П. Сартра.

Тема 9. Сучасна школа в зарубіжній педагогіці.

Сучасні дидактичні концепції Заходу (традиційна парадигма, раціоналістична модель, феноменологічний напрям).

Теоретичні концепції виховання (соціологізаторська парадигма і біопсихологічний напрям).

Пріоритети виховання в дусі загальнолюдських цінностей, в ім'я миру.

Існуючі підходи до розв'язання проблеми демократизації освіти (егалітаризм загальної освіти та диверсифікація освіти згідно з індивідуальним нахилом).

Напрями модернізації навчально-виховного процесу в зарубіжній школі. Традиції практики шкільного виховання в розвинених країнах світу.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ І ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Тема 1. Предмет і завдання української педагогіки виховання у первісному суспільстві

Розвиток освіти і виховання дітей в епоху палеоліту, неоліту і трипільської культури. Писемність. Велесова книга – першоукраїнський літопис.

Тема 2. Школа, освіта і виховання в Київській Русі

Зумовленість характеру виховання, його змісту, форм і методів географічним положенням, природними та соціальними умовами становлення української народності. Створення буквенно-звукової графіки письма. Становлення феодальної держави та прийняття християнства як основні чинники розвитку грамотності на Русі. Значення реформ Володимира Святославовича для розвитку освіти, сутність поняття «книжне вчення».

«Школи грамотності» та «школи книжного вчення» в Київській Русі, особливості навчання і виховання в них. Методи вивчення азбуки(буквоскладальний метод). Пам'ятки педагогічної думки XI – XII ст. «Слово про закон благодаті» митрополита Іларіона – перша праця з вітчизняної дошкільної педагогіки.

Тема 3. Освіта й виховання в Україні в XIV – XV ст.

Вплив на розвиток української культури та освіти феодальної роздробленості, перебування українських земель в складі Польщі, Литви, Угорщини та Молдавії. Ослаблення значущості освіти в Україні. Посилення впливу латинських та католицьких шкіл. Школи при монастирях. Павло Русин. Юрій Дрогобич.

Розвиток шкільництва в Галицько-Волинській державі.

Тема 4. Освіта й виховання в Україні в XVI – XVII ст.

Характер освіти в Україні в XVI ст. Елементарні школи, колегіуми. Церковні православні школи. Приходські школи, школи підвищено елементарного рівня.

Виникнення друкарства. Видавнича діяльність українських першодрукарів. Перші друковані навчальні книги (слов'яно-руський буквар І. Федорова).

Виникнення і роль братських шкіл. Київська братська школа. Львівська братська школа. Відкриття Острозької Академії. Києво-Могилянська Академія виникнення, етапи розвитку і становлення. Просвітницька та культурна діяльність П. Могили. Демократичні ідеї освіти й виховання в українській педагогіці епохи відродження. Творчість М. Смотрицького. «Грамматика Мелетія Смотрицького». Діяльність П. Беренди, його енциклопедія.

«Риторика» І. Галятовського. Педагогічні погляди Є. Славинецького та

Є. Полоцького. Педагогічна діяльність С. Яворського. Ф. Прокопович та його роль у розвитку педагогічної думки в Україні.

Система виховання козацької молоді (січові, мистецькі, полкові, школи).

Створення козацької педагогіки, її сутність та особливості.

Тема 5. Школа і педагогіка в Україні в XVIII ст.

Розвиток українського шкільництва у XVIII ст. Рівень освіти на Лівобережжі та Слобідській Україні. Полкові початкові школи. Січові школи. Головна січова школа (1754 – 1768 рр.). Парафіяльні школи. Колегіуми. Харківський колегіум. Діяльність мандрівних дяків. Втрата Україною автономії (1775) та зруйнування Січі. Реформа 1786 р. і зміни в освіті. Система освіти на Правобережній Україні. Указ Петра I (1720 р.) про заборону друкувати книжки українською мовою і вилучення українських текстів із церковних книг. Освітня політика Катерини II. Наказ 1789 р. про закриття українських шкіл та заборону української мови в навчальних закладах.

Особливості проекту Батуринського університету (1760).

Життя та діяльність Г. Сковороди (1772 – 1794). Принципи та завдання виховання у педагогічних поглядах Г. Сковороди.

Стан розвитку освіти на західноукраїнських землях. Шкільні реформи Марії Терезії (1777), Йосифа II (1781). Едукаційна комісія і нова система шкільництва.

Тема 6. Становлення школи та педагогічної думки в Україні (перша половина XIX ст.)

Знищення елементів української освіти російським царем та процеси уніфікації в освітній галузі. Реформування системи освіти за правління Олександра II. Статут 1804 р. і його наслідки. Реакційна сутність Статуту, виданого Миколою I (1828). Стан освіти і школи. Кирило–Мефодіївське товариство і його освітня програма.

Загальна характеристика освітніх установ України у першій половині XIX ст. (церковно-парафіяльні школи, повітові школи, гімназії, ліцеї, університети). Відкриття Харківського університету (1805). Відкриття Київського університету (1834). Виникнення і розвиток Гімназії вищих наук у Ніжині (1820). Львівський університет (етапи становлення і розвитку). Духовні семінарії. Духовні училища. Прихідські (початкові) школи. «Інститути шляхетних дівчат». Єпархіальні школи. Недільні школи (кінець 50-их рр.). Русифікація навчання в навчальних закладах.

Життя і педагогічна творчість М. Костомарова. Викладацька та просвітницька діяльність. Етнографічні розвідки.

Ідеї національного виховання у спадщині М. Драгоманова. Просвітницька діяльність М. Драгоманова.

Педагогічні погляди Т. Шевченка (1814 – 1861). Освітньо-виховний ідеал.

Сімейне виховання. «Букварь Южнорусский»,

Стан освіти в Західній Україні на початку XIX століття та пробудження національної самосвідомості та освітньої справи. Стан освіти в Східній Галичині, на Буковині та в Закарпатті. Боротьба українців за рідну мову та проти політики австро-угорської імперії у галузі освіти. «Руська трійця». «Русалка Дністрова».

Становище національної освіти й культури на західноукраїнських землях після революції 1848 р. Просвітницьке товариство «Галицько-Руська матиця» (1848). Політична реакція. Післявоєнне десятиріччя (1851–1861) в розвитку освіти на західноукраїнських землях.

Педагогічні погляди та діяльність О. Духновича (1803–1865).

Тема 7. Освіта і педагогічна думка в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.

Громадсько-педагогічний рух в Україні в 60-х рр. XIX ст. Створення Громад на Україні (Київська, Одеська, Полтавська, Харківська, Чернігівська та ін), їх значення у розвитку ідей про національну освіту. Визначні діячі-громадівці (В. Антонович, Б. Грінченко, М. Драгоманов, П. Житецький, О. Кистяківський, М. Костомаров, В. Науменко, О. Русов та ін.) Просвітницька діяльність Громад, Недільні школи. Значення діяльності М. Пирогова.

Життя, педагогічна діяльність та педагогічна спадщина К. Ушинського. Діяльність земств у галузі освіти. М. Корф.

Політика царського уряду щодо освіти українців. Валувський циркуляр. Емський указ. Шкільні реформи в Російській імперії у 60 – 80 рр. XIX ст. Типи навчальних закладів. Відкриття Новоросійського університету (1865).

Внесок у розвиток педагогічної думки прогресивних діячів другої половини XIX початку XX ст. (М. Драгоманова, М. Грушевського, В. Науменка, О. Музиченка, Я. Чепіги, Є. Чикаленка). Просвітницька діяльність Х. Алчевської. Педагогічна спадщина Т. Лубенця.

Вплив подій 1905 р. на умови розвитку української педагогічної думки. Просвітницькі товариства. Роль і значення української преси у розробці проблем національної школи («Рада», «Громадська думка» та ін.) Педагогічний журнал «Світло». Створення національних підручників. Просвітницька діяльність та педагогічні ідеї Б. Грінченка. Внесок у розвиток української педагогіки С. Русової. Педагогічна спадщина С. Васильченка.

Особливості розвитку народної освіти в другій половині XIX на початку XX ст. на землях Західної України. Відкриття Чернівецького університету (1875). Педагогічні погляди Ю. Федьковича та І. Франка.

Тема 8. Українська школа й педагогіка від революційних потрясінь 1917 р. до кінця Великої Вітчизняної війни /1917 1945/

Боротьба за українську школу в період визвольних змагань українського народу (1917–1920). Освітня політика українських урядів (Центральної Ради, Гетьманату, Директорії). Курс на розбудову національної школи та

відображення цього в державних документах про освіту. Педагогічні погляди М. Грушевського, Внесок у розбудову рідної школи перших національних міністрів (І. Стешенка, М. Василенка, П. Холодного, І. Огієнка). Педагогічна спадщина С. Русової.

Освітньо-педагогічні перетворення на центральних українських землях з часу встановлення радянської влади. Діяльність Народного комісаріату освіти (НКО) в справі реформування освітньої галузі. «Положення про єдину трудову школу УСРР» (1919). Основні засади побудови нової школи в Україні.

Розвиток української системи освіти у напрямі соціального захисту дітей на основі «Декларації Наркомосу УСРР про соціальне виховання дітей» (1920) та постанови НКО «Про дитячі будинки». Г. Гринько та Я. Ряппо – теоретики та організатори нової системи освіти.

Радянізація освіти. «Кодекс законів про народну освіту УСРР» (1922). Освітня робота і боротьба за соціалізм. Коренізація та українізація. Роль народних комісарів освіти О. Шумського (1924–1927 рр.) і М. Скрипника (1927–1933 рр.) в справі українізації. Зміна сутності терміну «українізація» протягом 20-х років.

Пошуки нових шляхів розвитку освіти. Орієнтація на передову педагогічну думку Західної Європи та США. Вплив на українську школу педагогічних поглядів Дж. Дьюї. Особливості змісту освіти у комплексних навчальних програмах. Авторські концепції комплексності (Г. Іваниця, О. Музиченко, І. Соколянський, Я. Чепіга). Комплексно-проектна (з 1930) та проектна (1931) системи навчання. Швидкоминучість ідеї інтеграції у зв'язку із зміною освітньої парадигми.

Розвиток педології як науки про виховання дитини. Видатні вчені – представники педологічної науки (О. Залужний, І. Соколянський, В. Протопопов). Педагогічні погляди С. Чавдарова.

Педагогічна система А. Макаренка. Життя та діяльність вченого. Основні положення теорії А. Макаренка про колектив. Особливості використання праці як фактору виховання. Засади родинного виховання в творчості вченого.

Уніфікація освітньої галузі у 1930–1940 роках. Сталінські репресії в Україні і їх вплив на освіту. Освітня діяльність в «Спілці визволення України». Розвиток методичної науки. Постанови ЦК ВКП(б) про організацію і зміст роботи радянської школи. Українська школа в роки Великої Вітчизняної війни.

Українське шкільництво на західноукраїнських землях. Польська політика утраквізму в освіті Галичини (1919–1920). Функціонування Львівського університету та інших українських закладів освіти у підпіллі. Роль розвитку шкільництва Галичини греко-католицької церкви на чолі з митрополитом А. Шептицьким. Українське шкільництво Буковини під владою Румунії (з 1918 р.). Розвиток українського шкільництва Закарпаття у складі Чехії (з 1919 р.). Вклад у збереження рідної мови та освіти О. Кобилянської, А. Волошина, М. Підгірянки.

Тема 9. Розвиток освіти, школи й педагогічної думки в Україні в 50-90 рр. ХХ ст.

Процеси демократизації в країні і їх вплив на школу. Зміст закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР» (1958): запровадження загальної обов'язкової восьмирічної освіти; визначення типів навчальних закладів, що давали повну середню освіту (середні загальноосвітні трудові політехнічні школи з виробничим навчанням, вечірні (змінні) середні загальноосвітні школи з трирічним терміном навчанням, технікуми, середні спеціальні навчальні заклади); школи інтернати. Позитивні та негативні риси цього закону.

Переведення середніх загальноосвітніх трудових політехнічних шкіл з виробничим навчанням із одинадцятирічного на десятирічний термін навчання. Предметні комісії, розробка навчальних планів і програм. Реформування організації змістусередньої освіти.

Розвиток середньої, вищої та професійної освіти у 60 – 70 рр. Перехід початкової школи від чотирирічного циклу навчання до трирічного. Обов'язковість середньої освіти. Сутність постанови «Про заходи дальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи УРСР» (1966). Зміни у змісті освіти. Навчальні плани та програми.

В. Сухомлинський видатний український педагог гуманіст. Актуальні проблеми навчання та виховання в контексті педагогіки В. Сухомлинського. В. Сухомлинський про виховання особистості.

Розвиток українського шкільництва за умов зміцнення тоталітарного режиму (70 – 80 рр.). Освітня політика урядів Радянського Союзу та її вплив на розвиток української освіти. «Статут середньої загальноосвітньої школи» (1970) і визначення завдання середньої школи як єдиної, трудової і політехнічної. Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді і подальший розвиток загальної школи» (1972). «Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту» (1973). Зміни у змісті освіти. Суть і зміст виховання в радянській школі в 60 – 80 рр. Постанови уряду про мову навчання, спрямовані у напрямі русифікації української молоді. Постанова «Про додаткові заходи щодо вдосконалення вивчення російської мови в загальноосвітніх навчальних закладах УРСР» (1983).

Криза освіти. Спроби уряду Радянського Союзу реформування освіти та причини їх невдачі (Постанова «Основні напрями реформи загальноосвітньої та професійної школи» (1984). Подальша русифікація української школи.

Громадянський рух за перебудову освіти в Україні. Закон про мови (1989).

Вклад українських вчених у розвиток національного шкільництва, педагогічної науки (А. Бондар, Т. Бугайко, Ф. Бугайко, П. Волинський, Г. Костюк, В. Онищук, С. Литвинов, О. Мазуркевич, І. Синиця, В. Смаль, М. Стельмахович, В. Сухомлинський та ін.).

Проголошення незалежності України (1991) можливість і потреба будівництва національної освіти в Україні.

Тема 10. Освіта в Україні на сучасному етапі духовного та національного відродження.

Найважливіші напрями відродження освіти в Україні. Інтеграція національної освіти України в світовий освітній простір. Обов'язки держави щодо здійснення загальної середньої освіти в Україні. Закон України «Про освіту» (1991; 1996, 2017), «Про вищу освіту» (2017, 2019). Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI ст.») (1993). «Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад» (1992).

Концепції національного виховання (1994, 1996). Концепція позакласної виховної роботи загальноосвітньої школи (1992).

Створення Академії педагогічних наук України (1992) і її роль у розвитку національної педагогічної науки.

Конституція України (1996) про освіту. Положення про ступеневу систему освіти в Україні (1993).

Вища освіта в Україні; реалії, тенденції, перспективи розвитку. Указ Президента України «Основні напрями реформування вищої освіти в Україні» (1995). «Положення про державний вищий навчальний заклад освіти» (1996). Основні напрями перебудови вищої і середньої спеціальної освіти в Україні.

Закон України «Про загальну середню освіту» (1997, 2020 р.) ; Концепція системи управління народної освіти (1999, 2013, 2020).

Інноваційні процеси, нові типи шкіл. Педагогічні технології. Позашкільні заклади. Створення нових альтернативних навчальних закладів. Альтернативна освіта.

Тема 11. Народна педагогіка в історико-педагогічному аспекті

Суть понять «народна педагогіка», «етнопедагогіка». Використання народної педагогіки в родинно-громадсько-шкільному вихованні. Народне родинознавство. Народне дитинознавство. Батьківська педагогіка. Народна дидактика. Народна педагогічна деонтологія.

Становлення української етнопедагогіки. Особливості етапів історичного розвитку української народної педагогіки. Історія розвитку української етнопедагогіки. Поняття «традиції етнопедагогіки». Ідеал української етнопедагогіки. Основні принципи і засоби української етнопедагогіки.

Народна педагогіка в становленні і розвитку педагогічної науки. Використання народної педагогіки видатними педагогами (А. Коменський, Й. Песталоцці, О. Духнович, Г. Сковорода, К. Ушинський, Б. Грінченко та ін.). Висвітлення української етнопедагогіки в науковій літературі. В. Сухомлинський і українська етнопедагогіка.

Народна педагогіка про виховання. Мета, зміст, принципи виховання. Форми, методи виховання. Самовиховання і перевиховання. Народна педагогіка про сімейне виховання. Трудове виховання основа народної

педагогіки. Про моральне виховання. Розумове виховання і народна педагогіка. Естетичне і фізичне виховання.

Народна дидактика. Головна мета народної дидактики. Принципи й методи навчання. Форми організації навчання. Народна дидактика про письменство, книгу, школу, вчителя. Народознавство. Педагогіканародознавства.

Перелік питань вступного іспиту

1. Педагогіка як наукова дисципліна.
2. Завдання педагогічної науки.
3. Головні категорії педагогіки.
4. Система педагогічних наук.
5. Взаємозв'язок педагогічної теорії та практики.
6. Методи і процес педагогічного дослідження.
7. Рушійні сили розвитку індивіда.
8. Закономірності розвитку дитини.
9. Головні умови розвитку дитини. Діагностика розвитку школярів.
10. Вікові й індивідуальні особливості розвитку дитини.
11. Сучасна вікова періодизація і педагогічний процес.
12. Індивідуальні особливості учнів.
13. Педагогічний процес як система.
14. Навчання і виховання як головні складові цілісного педагогічного процесу.
15. Критерії ефективності цілісного педагогічного процесу.
16. Мета і завдання виховання в сучасній школі.
17. Сучасні підходи до освіти і виховання дітей та молоді.
18. Система педагогічних методів.
19. Організація педагогічного процесу.
20. Основні Інститути соціалізації дитини.
21. Авторські навчально виховні заклади.
22. Інноваційні навчально виховні заклади.
23. Системи організації педагогічного процесу.
24. Сучасні педагогічні технології.
25. Роль і місце школи в навчально виховному процесі.
26. Сучасний вчитель вимоги до нього й завдання діяльності.
27. Творчість та педагогічна майстерність вчителя.
28. Організація та управління діяльністю вчителя.
29. Сутність процесу навчання, його структура, методологія. Закономірності й принципи навчання.
30. Актуальні проблеми сучасної дидактики.
31. Основні закономірності й методологія виховного процесу. Національне виховання, його суть і зміст.

32. Актуальні проблеми теорії та практики виховання.
  33. Порівняльна педагогіка як галузь педагогічної науки.
  34. Предмет порівняльної педагогіки, завдання та методи дослідження.
  35. Сучасний стан та перспективи розвитку освіти в провідних розвинутих країнах та Україні (США, Велика Британія, Німеччина, Франція, Японія).
  36. Загальні тенденції реформування сучасних світових освітніх систем.
  37. Тенденції розвитку систем дошкільного виховання в розвинутих країнах.
  38. Початкова школа: сучасний стан та перспективи реформування у різних країнах світу.
  39. Особливості реформування середньої освіти в розвинених країнах світу.
  40. Приватні загальноосвітні заклади в сучасних освітніх системах Заходу. Диференціація освіти в провідних розвинутих країнах.
  41. Проблеми стандартизації освіти в провідних зарубіжних країнах.
- Характеристика моделей європейської школи.
42. Система виховних цінностей у сучасному шкільництві Заходу.
  43. Форми й методи соціалізації дитини в освіті зарубіжжя.
  44. Альтернативні навчально виховні заклади у країнах Заходу в ХХ ст.
  45. Виховання і навчання в умовах цивілізації Давнього Сходу.
  46. Виховання і школа в античному світі. Виховання і школа Древнього Риму.
  47. Виховання і школа епохи середньовіччя.
  48. Педагогічна думка і школа епохи Відродження (XIV – XVI ст.)
  49. Школа і педагогіка Західної Європи і Північної Америки у середині ХVII кінці ХVIII ст.
  50. Основні педагогічні ідеї Я. Коменського та їх актуальність для сучасної школи. Педагогіка і школа за часів Просвітництва.
  51. Вікова періодизація як історико педагогічна проблема (Я. Коменський, Ж. Ж. Руссо).
  52. Школа і педагогіка у Західній Європі і США у XIX ст.
  53. Педагогічна діяльність і спадщина Й. Песталоцці.
  54. Загальна характеристика історії розвитку гуманістичних педагогічних систем (М. Монтесорі, С. Френе, Р. Штайнер).
  55. Ідеї розвиваючого й виховуючого навчання в педагогічному досвіді Й. Песталоцці та теорії Й. Ф. Гербарта.
  56. Зарубіжна школа і педагогіка першої половини ХХ ст. Реформаторський рух в педагогіці кінця XIX поч. ХХ ст.
  57. Педагогічні погляди Дж. Дьюї та їх вплив на українську школу.
  58. Історико педагогічний аналіз ідей реформаторської педагогіки в Західній Європі і США (Г. Кершенштейнер, А. Лай, Р. Штайнер, Дж. Дьюї, С. Френе).

59. Традиції вальдорфської школи Р. Штайнера і їхнє сучасне продовження.
60. Сучасна школа в зарубіжній педагогіці.
61. Предмет і основні етапи розвитку української педагогіки.
62. Освіта і вплив християнства на розвиток школи і педагогіки в Київській Русі, Основні тенденції морального виховання в християнській педагогіці. Основні педагогічні пам'ятки Київської Русі та провідні ідеї їх авторів.
63. Роль братських шкіл України у XVI – XVII ст. у розвитку національної освіти.
64. Вклад Острозької академії в українську педагогічну культуру. Освітня діяльність і педагогічні погляди Г. Сковороди.
65. Києво Могилянська академія як центр вітчизняної науки, культури та освіти XVII-XVIII ст.
66. Педагогічні ідеї О. Духновича.
67. Розвиток освіти та педагогічної думки у Західній Україні (друга половина XIX поч. XX ст.).
68. Педагогічні погляди Т. Шевченка, М. Костомарова, П. Куліша.
69. К. Ушинський засновник наукової педагогіки.
70. Педагогічні погляди та освітня діяльність М. Пирогова в Україні.
71. Педагогічні ідеї М. Драгоманова.
72. Освітня діяльність і педагогічні погляди Б. Грінченка.
73. Українська школа і педагогічна думка в період визвольних змагань українського народу (1917 – 1920 рр.).
74. Характерні риси освітньої політики українських урядів (Центральної Ради, Гетьманату, Директорії).
75. М. Грушевський про українську школу.
76. Роль суспільно громадської і педагогічної діяльності та теоретичної спадщини професора І. Огієнка у відновленні національної освіти України.
77. Система освіти України в 20-х роках. Загальна характеристика, зміст і методи навчання.
78. Вклад Софії Русової у розвиток української педагогіки.
79. Науково практична діяльність відомих українських педагогів (Я. Чепіга, О. Музиченко, І. Соколянський, О. Залужний).
80. Науково методична діяльність Наркомосу України в 20-х рр.
81. Організація навчально виховного процесу в 20-х рр. в школах України.
82. Впровадження загального обов'язкового навчання.
83. Організація навчально виховного процесу в загальноосвітній школі.
84. Педагогічні погляди й просвітницька діяльність перших міністрів освіти періоду 1917 – 1920 рр. (І. Стешенка, І. Огієнка, П. Холодного, М. Василенка). Г. Гринько та Я. Рягато теоретики та організатори радянської системи освіти.

85. Зародження і розвиток суспільного дошкільного виховання в Україні.
86. Спільне та відмінне в українській та російській системах народної освіти в 20-х роках ХХ ст.
87. Педагогічна діяльність А. Макаренка, його вклад в розвиток педагогічної науки.
88. Ідеї самоуправління в педагогічній спадщині А. Макаренка.
89. Трудове виховання в педагогічній діяльності А. Макаренка.
90. Педагогічна діяльність В. Сухомлинського та використання його ідей в сучасній школі.
91. «Школа радості» В. Сухомлинського.
92. Гуманістична сутність педагогічних поглядів В. Сухомлинського.
93. Теорія і практика вільного виховання в історичному розвитку.
94. Українська школа й педагогіка між двома світовими війнами.
95. Стан освіти, школи й педагогіки в Україні в 50 – 90 х рр. ХХ ст.
96. Розвиток українського шкільництва в умовах розбудови Української держави.
97. Закон України «Про освіту» (1991; 1996, 2017) про мету, принципи, державні стандарти і систему освіти.
98. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). Сутність поняття «народна педагогіка». Основні віхи історичного розвитку української народної педагогіки
99. Суть та основні етапи історичного розвитку української етнопедагогіки.
100. Видатні педагоги про народну педагогіку.
101. В. Сухомлинський і українська народна педагогіка.
102. Висвітлення української етнопедагогіки в науковій літературі.
103. Народна педагогіка про сімейне виховання.
104. Трудове виховання основа народної педагогіки.
105. Народна педагогіка про моральне виховання.
106. Розумове виховання і народна педагогіка.
107. Естетичне і фізичне виховання у контексті народної педагогіки.

3. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азаров Ю. П. Искусство воспитания. М., 1985.
2. Алексеев Ю. М. Україна: освіта і держава (1987-1997). К.: Експрес об'ява, 1998.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти в Україні. Історія. Теорія. К.: Либідь, 1998.
4. Антология педагогической мысли Украинской ССР. М.: Просвещение, 1988.
5. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований. М., 1982.

6. Бабишин С. Д. Школа і освіта Давньої Русі (IX 1 пол. XIII ст.). К., 1973.
7. Богуславський М. Структура сучасного історико-педагогічного знання // Шлях освіти. 1999. №1.
8. Березівська Л. Д. Освітньо-виховна діяльність київських просвітницьких товариств (друга половина XIX поч. XX ст.). К.: Молодь, 1999.
9. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. К.: ІЗМН, 1998.
10. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації. К.: ІЗМЕ, 1996.
11. Василькова Ю. В. Педагогические взгляды Шарля Фурье. М.: Педагогика, 1986.
12. Васькович Г. Шкільництво в Україні (1905 1920 рр.) Мюнхен, 1996.
13. Веремчук А. П. Теоретичні основи виховання у працях С. Грушевського. Рівне: Тетіс, 1998.
14. Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку. К., 1996.
15. Вовк Л. П. Громадсько-педагогічне сподвижництво в Україні: (Етапи і особливості). К.: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1997.
16. Волошин М., Волошин Р. Становлення національної школи. Дрогобич, 1993.
17. Вульфсон Б.Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века. М., 1999.
18. Вульфсон Б.Л., Малькова З.А. Сравнительная педагогика. М., 1996.
19. Гессен С.И. Основы педагогики. М., 1995.
20. Гинецинский В.И. Образовательный стандарт проблема теоретической педагогики // Педагогика. 1999. №8.
21. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997.
22. Гриценко М.С. Нариси з історії школи в Українській РСР (1917 – 1966 рр.). К., 1966.
23. Джуринский А.Н. Зарубежная школа: история и современность / Учеб. пособие. М., 1998.
24. Джуринский А.Н. Зарубежная школа: современное состояние и тенденции развития. М., 1993.
25. Джуринский А.Н. Развитие образования в современном мире. М., 1999.
26. Дистервег Адольф. Избранные педагогические сочинения. М.: Учпедгиз, 1956.
27. Державна національна програма "Освіта": Україна XXI століття Київ, 1994.
28. Дорошенко Д.І. Нарис історії України (передмова О.І. Денисюка). Л., 1991.
29. Дроб'язко П.І. Українська національна школа: її витоки і сучасність. К.: Академія, 1997.
30. Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст. Матеріали Міжнародної конференції /*Вісці* ред. О.В. Сухомлинська. К, 1993.
30. Єгоров Г.С., Лавриченко Н.М. Тенденції розвитку порівняльної педагогіки за кордоном //Шлях освіти, 1999. №1.

31. Живодьор В.Ф. та ін. З історії національного шкільництва: Навчально методичний посібник /В.Ф.Живодьор, АА. Сбруєва, М.Ю. Рисіна; Інститут змісту і методів навчання. К., 1998.
32. Животко А.П. Історія української преси /Упоряд., авт. іст. біографічного нарису та приміт. М.С.Тимошик. К.: Наша культура і наука, 1999.
33. Закон України "Про загальну середню освіту // Освіта. 1997. 27 серпня.
34. Закон України «Про повну загальну середню освіту» // Верховна Рада України, 16 січня 2020.
35. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 р. // Відомості Верховної Ради. 1991. № 34. С. 451.
36. Ігнатенко П.Р. та ін. Виховання громадянина. К., 1997.
37. Історія педагогіки / За ред. М.С. Гриценка. К.: Вища школа, 1973.
38. Історія педагогіки: посібник практикум /За ред. проф. М.В. Левківського, докт.пед. наук О.А. Дубасенюк. Житомир: Житомирський державний педагогічний університет, 1998.
39. Історія України в особах: ХІХ – ХХ ст. Я.Войцехівська (кер. авт. кол.), В.Абліцов, О.Божко та ін, К.: Україна, 1995.
40. История педагогики: [Учебник для студентов пед. институтов] Н.А. Константинов, Е.Н. Мединский, М.Ф. Шабаева. 5 е изд., доп. и перероб.
41. М.: Просвещение, 1982.
42. История педагогики / Под ред. академика РАО А.И. Пискунова. М.: ТЦ "Сфера", 1997.
43. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання. К., 1997.
44. Качмар В.М. За український університет у Львові. Ідея національної вищої школи у суспільно політичному житті галицьких українців / кін. ХІХ поч. ХХ ст.
45. Кобернік О. Проективна педагогіка і національна школа // Шлях освіти, 2000. №1.
46. Коваль Л.Г., Зверєва І.Д., Хлебнік С.Р. Соціальна педагогіка. К., 1997.
47. Коменский Ян Амос. Избранные педагогические сочинения [В 2-х т.]. М.: Педагогика, 1982.
48. Конституція України. К., 1996.
49. Концепція безперервної системи національного виховання. К, 1994. Концепція національного виховання // Освіта. 1994. 26 жовтня.
50. Концепція позакласної виховної роботи загальноосвітньої школи // Початкова школа. 1992. № 5 – 6.
51. Концепція середньої загальноосвітньої школи України / Інформаційний збірник Міністерства освіти. №1 2,1992.
52. Концепція системи управління народної освіти демократичної держави // Освіта. 1992. 28 березня.
53. Коротяєв Б.І. Методи навчально пізнавальної діяльності учнів. К., 1991. Коротаєва-Камінська В.О. Українознавчий аспект змісту педагогічної освіти (1917 – 1995 рр.). К.,1997.

54. Костюк Г.С. Учебно-воспитательный процесс и психическое развитие личности. К., 1989.
55. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. Навчальний посібник для педагогічних навчальних закладів. Тернопіль, 1996.
56. Кравець В. Історія української школи і педагогіки. Курс лекцій: Навч. посібник. Тернопіль, 1994.
57. Крип'якевич І.П. Історія України. Львів: Світ, 1990.
58. Крушинський В.Ю., Левенець Ю.А. Історія України. Події. Дати. Факти. К. 1997.
59. Кузь В.Г., Руденко Ю.Д., Губко О.Т. Українська козацька педагогіка і духовність. Умань, 1995.
60. Лікарчук І. Л. Професійно-технічна освіта України: історичний шлях і перспективи [Монографія]. К.: Педагогіка, 1999.
61. Лозова В.І., Троцько Т.В. Теоретичні основи виховання і навчання. Харків, 1997.
62. Локк Джон. Соч.: В 3 т. М.: Мысль, 1985.
63. Любар О. О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української педагогіки. К.: Інститут змісту і методів навчання МО України, 1998.
64. Любар О.О., Федоренко Д.Т. Історія педагогічної думки і освіти в Україні: Навч. посібник для студентів педагогічних навчальних закладів. К., 1993.
65. Ляшенко О. Державний стандарт середньої освіти: концептуальні засади // Шлях освіти. 1998. №2.
66. Мазур П.І. Отчі світильники: Сторінки з історії школи і педагогічної думки в Україні епохи Відродження (XV ст. – поч. XVII ст.): Навчальний посібник. Донецьк: Український культурологічний центр.
67. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917 – 1985). К., 1992.
68. Макаренко А.С. Избранные педагогические сочинения. В 2-ух томах. М.: Педагогика, 1978.
69. Макаренко А.С. Сочинения. В 7-ми т. Ред. коллегия: И.А.Каиров. М.:1960.
70. Марушкевич А.А. Науково-педагогічна спадщина І.Огієнка / Київський ун-т ім. Т.Шевченка. К., 1998.
71. Мацейків Т.І. Трудове виховання підростаючого покоління в українській народній педагогіці // Рад. школа. 1985. № 6.
72. Мельник Л. Історія України: курс лекцій. К., 1991.
73. Мельничук О.С. Історія педагогіки України: Навч. посібник. Кіровоградський держ. пед. університет ім. В.Винниченка. Кіровоград, 1998.
74. Мироненко О.М. Морально-естетична діяльність школярів в умовах позашкільного закладу. К., 1994.
75. Нежинский А.П. А.С.Макаренко и педагогика школы. К., 1976.
76. Нариси історії українського шкільництва (1905-1933 рр.): Навчальний посібник / За ред. О.В. Сухомлинської. К: Заповіт, 1996.

77. Наумов Б. Поліцентризм як система сучасної педагогіки // Шлях освіти. 2000. №1.
78. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. К., 1991.
79. Основи національного виховання: Концептуальні положення. К., 1993. Основи педагогічної майстерності / За ред. І.А. Зязюна. К., 1998.
80. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР с древнейших времен до конца XVII века / Отв. ред. Днепров З. М., 1989.
81. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. XVIII первая половина XIX в. / Под ред. М.Ф. Шабаевой. М.: Педагогика, 1973.
82. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Конец XIX начало XX в. М.: Педагогика, 1991.
83. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1917 – 1941 гг.) М.: Педагогика, 1980.
84. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1961 – 1986 гг.) М.: Педагогика, 1987.
85. Паламарчук В.Ф. Школа учит мислити, М., 1986.
86. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. М.: Школа Пресс, 1997.
87. Педагогика. Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей // Под ред. П.И. Пидкасистого. М., 1996.
88. Педагогическое наследие / Я.А. Коменский, Д. Локк, Ж. Ж. Руссо, И.Г. Песталоцци / Сост. В.М. Кларин, А.М. Джуринский. М.: Педагогика, 1989.
89. Песталоцци И.Г. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. М.: Педагогика, 1981.
90. Петров В. Діячі української культури (1920 – 1940 рр.) жертви більшовицького терору. К., 1992.
91. Пилипчук Олег Ярославович та ін. Історія науки та освіти в Україні (найдавніші часи. Перша третина XX ст.): Навчальний посібник з українознавства: О. Я. Пилипчук, О. Ф. Коновець, Л. П. Яресько. К.: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція». 1998.
92. Підласий І.П. Діагностика й експертиза педагогічних проектів. К., 1998.
93. Пирогов Н.И. Избранные педагогические сочинения. М.: Педагогика, 1985.
94. Пискунов А.И. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. М.: Просвещение, 1981.
95. Позашкільні заклади України. Концепція. К.: Освіта, 1993.
96. Побірченко Н.С. Короткий біографічний словник членів Київської Старої Громади (друга половина XIX початок XX століття). К.: Інтеллект, 1998.
97. Побірченко Н.С. Олександр Олександрович Русов – український громадський діяч, вчений, педагог. К. Педагогічна думка, 1998.
98. Побірченко Н.С. Павло Житецький український вчений, педагог, громадський діяч. К.: Педагогічна думка, 1997.

99. Полек В. та ін. Відомі педагоги Прикарпаття /до 1939 р./: Біограф. Довідник / В. Полек, Д. Дзівінчук, Ю. Угорчак. Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ.: Лілея НВ, 1997.
100. Положення про середній загальноосвітній навчально виховний заклад // Освіта. 1993. 3 вересня.
101. Положення про дошкільний виховний заклад України // Освіта. 1993. 10 вересня.
102. Положення про професійний навчально виховний заклад України // Освіта. 1993. 17 вересня.
103. Положення про ступеневу систему освіти в Україні: Наказ Міністерства освіти України № 311 від 21 серпня 1993 р. К., 1993.
104. Полонений В. М. Понятійно-термінологічний апарат педагогіки // Педагогіка. 1999. №8.
105. Про реформу загальноосвітньої і професійної школи. Збірник документів і матеріалів. К., 1984.
106. Проблеми сімейного та статевого виховання дітей і учнівської молоді. К.: ІСДО, 1995.
107. Пшенічка П.Ф. Розвиток творчих здібностей учнів // Шлях освіти. 1999. №1.
108. Розвиток освіти і педагогічної думки на Україні / За ред. М. Ярмаченка.
109. Подласый И.П. Педагогика. В 2-х книгах. М., 1999.
110. Родинно-сімейна енциклопедія. К.: Богдана, 1996.
111. Рубльов О.С., Черченко Ю.А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20 50 ті роки ХХ ст.). К.: Наукова думка, 1994.
112. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. К., 1997.
113. Самойленко Г. Нежинская филологическая школа (1820 – 1990).
114. Нежин, 1993.
115. Саймон Б. Общество и образование (пер. с англ.). М., 1989.
116. Сбруева А.А. Порівняльна педагогіка. Суми: Редакційно видавничий відділ СДПУ, 1999.
117. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М., 1998.
118. Семчишин М. Тисяча років української культури. К., 1992.
119. Сікорський П.І. Методологічні підходи до розв'язання суперечностей педагогічного процесу // Шлях освіти. 1999. №2.
120. Скульський Р.П. Учитесь быть учителем. М., 1986.
121. Скуратівський В. Берегиня. К., 1987.
122. Слепухов М. Сумнівні аксіоми радянської педагогіки // Шлях освіти. 1999. № 2.
123. Стельмахович М. Г. Теорія і практика українського національного виховання. Івано-Франківськ, 1996.
124. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. К.: ІЗМН, 1997.
125. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки, становлення. К.:ІЗМН, 1998.
126. Ступарик Б. М., Моцюк В.Д. Ідея національної школи та національного виховання в педагогічній думці Галичини (1772 – 1939 рр.). Прикарпатський

- ун-т ім. В.С. Стефаника. Каф. історії педагогіки. Коломия: Вік, 1995.
127. Сухомлинська О.В. Ідеї громадянськості й школа в Україні // Шлях освіти. 1999. №4.
128. Сухомлинська О.В. Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України // Шлях освіти. 1998. № 3.
129. Сухомлинська О.В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи // Шлях освіти. 1996. №1.
130. Сухомлинский В. А.: Библиография / Сост. А.И. Сухомлинская, О.В.Сухомлинский. К.: Рад. школа, 1987.
131. Сухомлинський В.О. Вибр. твори.: В 5 ти т. К.: Рад. школа. 1976.
132. Сявавко Є.І Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. К.: Наукова думка. 1974.
133. Удосконалення управління навчально-виховними закладами. К.: Хрещатик, 1996.
134. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. К.: Рад. школа, 1983.
135. Ушинський К.Д. Твори. В 6-ти т. К.: Рад. школа, 1954.
136. Федькович Ю. Поетичні твори, прозові твори, драматичні твори, листи. К., 1985.
137. Філіпчук Г. Філософсько-соціологічні аспекти реформування освіти в Україні // Шлях освіти. 1996. №2.
138. Фіцула М.М. Педагогіка. Тернопіль, 1997.
139. Форми навчання в школі / За ред. Ю.І. Мальованого. К., 1982.
140. Франко І.Я. Педагогічні статті і висловлювання. К., 1961.
141. Френе Селестен. Избранные педагогические сочинения. Пер. с французского / Общ. ред. Б.Л. Вульфсона. М.; Прогресс, 1980.
142. Харламов И.Ф. Педагогика: Учебн. пособие. 3-е изд. М.: Юрист, 1997.
143. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. К.: Рад. школа, 1961.
144. Хрестоматія по истории зарубежной педагогики: Учебн. пособие для студентов пед. институтов. М.: Просвещение, 1981.
145. Цінності освіти і виховання: Наук. метод. зб. за заг. ред. О. В. Сухомлинської, ред. П. Р. Ігнатенка, Р. П. Скульського, упор. О.М. Павліченка. К., 1997.
146. Шаповал Ю.І. Україна 20 – 50-х років: сторінки ненаписаної історії. К.: Наукова думка, 1993.
147. Шевчук В.П., Тараненко М.Г. Історія української державності: Курс лекцій: Навчальний посібник. К.: Либідь, 1999.
148. Ярмчук Б. Д. Національні проблеми загальноосвітньої школи України: історія і сучасність. К., 1993.
149. Ярмаченко М. Д. Сучасність педагогічної спадщини А.С. Макаренка: До 100-річчя з дня народження. К., 1988.
150. Ярмаченко Н. Д. Педагогическая деятельность и творческое наследие А. С. Макаренка. К., 1989.